

MARTIN ŠRAJER / 22. 2. 2024

Odpočítavanie, posledný film Ivana Palúcha

„Měl nakročeno ke světové kariéře“, vzpomíná v dokumentu *Odpočítavanie* Magda Vášáryová na svého hereckého kolegu Ivana Palúcha. Ten skutečně patřil k nejvýraznějším osobnostem slovenského filmu a divadla šedesátých a sedmdesátých let. Po *Marketě Lazarové* (1967) začal dostávat nabídky od zahraničních tvůrců. Jugoslávský režisér Aleksandar Petrović jej obsadil do své drsné venkovské romance *Brzy bude konec světa* (1968). Ve stejné době natáčel s Volkerem Schlöndorffem historický snímek *Michael Kohlhaas* (1968). Oba filmy v roce 1969 soutěžily na festivalu v Cannes, kde byla mimo soutěž uvedena i *Marketa*. Československo ale již obsadila cizí vojska a Palúch se z Francie vracel sice jako vycházející hvězda evropské kinematografie, ale také s tušením, že šlo nadlouho o jeho poslední cestu do zahraničí.

Vášáryová tedy nepřehání. Také další slova chvály, která v dokumentu zaznívají, jsou na místě. Zbytečně se jimi ale neplýtvá. Ačkoli *Odpočítavanie* natočil jeden z Palúchových tří synů, Martin, nejde o obdivný pomník, který by se zbožnou úctou, v chronologickém sledu vyjmenovával všechny úspěchy portrétovaného. Jakkoli je právě výroba pamětní desky ironicky tím prvním, co vidíme. Zbytek pětasedmdesátiminutového filmu se ale strnulé mramorizaci důvtipně vzpírá. Palúcha nepředstavuje jako ikonu, ale jako herce, milence, obyčejného smrtelníka. Střihový dokument začíná pásmem Palúchových smrtí ve filmu a televizi. Znovu a znovu umírá a vrací se k životu. Motiv konečnosti, přítomný již v titulním „odpočítávání“, je určující pro celý film. Ivan Palúch během své kariéry zažil mnoho konců.

Nad časovostí nás nutí přemýšlet i fakt, že je film vyprávěn pozpátku. Život Ivana Palúcha připomíná ve třech kapitolách, od smrti po první filmové role. Režisér Martin Palúch a střihač Peter Harum přitom nechávají promlouvat primárně záběry z filmů a

archivů, domácích i zahraničních. Pracně se jim přitom podařilo získat práva k unikátním dobovým rozhovorům nebo filmům o natáčení. Vyprávění hlavního aktéra, jeho přátel a přítelkyň, kolegů a kolegyň, ať z minulosti nebo pořízené pro účely samotného dokumentu, slyšíme pouze mimo obraz. Žádné mluvící hlavy. Ty autoři využili v paralelně vznikající televizní verzi. Necelou hodinu dlouhý film *Herec Ivan Palúch* má konvenčnější formu a je více informativní. Jde o poctivý přístup, který by mohl být inspirací i českým dokumentaristům, běžně uvádějícím do kin portréty patřící spíše na televizní obrazovku.

První kapitola, vymezená lety 2015 až 1989, sleduje Palúcha během podzimu života. Ohlíží se za svými láskami, třeba za francouzskou herečkou Annie Girardot, užívá si radosti, které přináší každý nový den, a shrnuje poznání, k nimž v běhu času došel – názory na umění vyprávět i umění žít. „Natočené už bylo všechno, ale nikdy není dost pohledů na věci, které se nás bezprostředně týkají“, zamýšlí se herec, který navzdory důchodovému věku a zdravotním komplikacím neztrácí chuť pouštět se do nových projektů. Ten poslední vysněný, vyprávějící o životě slovenského národního buditele Mateje Hrebendy, se mu už realizovat nepodařilo. Ivan Palúch zemřel v červenci 2015. Jeho věk odpovídal stopáži filmu – 75. Jak už jsme ale viděli v prologu, filmový herec může i po smrti znovu ožít a dál existovat skrze své postavy, ať je to ztepilý princ Bajaja nebo rebelující sedlák Adam Šangala.

Asociativní pásmo obrazů pokračuje léty 1989 až 1969. Pečlivě volené ukázky na sebe někdy navazují na základě grafické podobnosti, jindy jsou skládány do tematických trsů, které přispívají ke kompaktnosti výsledného tvaru. Totéž platí pro použité úryvky rozhovorů. V úvodu druhé kapitoly Palúch například mimo obraz přemítá nad významem přátelství. O několik minut později mluví o přátelích znovu, tentokrát v reakci na posrpnový zákaz hrát v divadle, filmu i televizi. Byli to právě blízcí lidé, například Martin Hollý nebo Juraj Jakubisko, kteří ho v těžkých časech, kdy přestal dostávat oficiální zakázky, podpořili a snažili se ho obsazovat alespoň do malých rolíček a komparsu. „Jako když odstříhnete žehličku od šňůry“, připodobňuje Palúch náhlé utnutí své nadějně rozjeté kariéry. V této souvislosti se opakuje i dominantní motiv nevyzpytatelnosti osudu a posledních věcí (a filmů) člověka.

Poslední kapitola, ohraničená roky 1969 až 1960, se vrací naopak k počátkům. K Palúchovu krátkému studiu na VŠMU v Bratislavě, k učňovským letům na

Barrandově. První filmovou roli získal ve válečném dramatu Pavla Blumenfelda *Tam za lesem* (1962). Do tajů filmového řemesla jej zasvětil pomocný režisér uvedeného snímku – Miloš Forman. Pro Palúchovu kariéru i pro něj osobně byla zlomová postava Adama Jednoručky ve Vláčilově středověké baladě *Marketa Lazarová*. V dokumentu vzpomíná, jak hluboce jej ovlivnilo setkání s Vláčilem, který ho naučil přemýšlet o roli v kontextu jednotlivých obrazů a scén. Jeho oddanost herectví je podtržena tím, že chvílemi nelze rozlišit, zda mluví o postavě, nebo o sobě. Film končí tam, kde tento text začal – natáčením zahraničních koprodukcí, uvedením tří filmů v Cannes, pocitem zmaru a hořkosti.

Úplně poslední vzpomínka je ale věnována Annie Girardot, se kterou Palúch natáčel *Brzy bude konec světa*. Mluví o ní Eva Ras, jiná herecova kolegyně z uvedeného filmu. Vztah mezi Girardot a Palúchem podle ní nemohl kvůli nemožnosti svobodně žít a tvořit (a taky kvůli zabavovaným dopisům ze zahraničí) přirozeně pokračovat. Podmanivá kaleidoskopická pocta mnoha rolím jednoho charismatického herce tak nakonec nevypráví jenom o osudových zvratech a (předčasných) koncích, ale také o fenoménu, který překračuje hranice států i času. O nenaplněné, a proto věčné lásce.

Projekce filmu *Odpočítavanie, posledný film Ivana Palúcha* se za účasti režiséra Martina Palúcha uskuteční 27. 2. od 18:00 v kině Ponrepo.

Odpočítavanie, posledný film Ivana Palúcha (Slovensko 2022), scénář a režie: Martin Palúch, kamera: Peter Kováč, střih: Peter Harum, účinkují: Ivan Palúch, Annie Girardot, Eva Ras, Volker Schlöndorff a další. Filmpark production, 75 min.